

Skaperverk og bærekraft:

Et felles kirkelig tiår for endring i kirke og samfunn

Rapport for perioden januar 2009 – september 2011

Innledning

Skaperverk og bærekraft: Et felles kirkelig tiår for endring i kirke og samfunn er et økumenisk samarbeidsprosjekt som drives av Kirkens Nødhjelp (KN), Norges Kristne Råd (NKR) og Den norske kirke (Dnk) i fellesskap, og rapporteres til deres styrende organer gjennom deres respektive årsmeldinger. Det var Kirkemøtet i Dnk som i 2008 tok initiativ til prosjektet.

Dette kirkemøtet vedtok blant annet at Kirkemøtet 2011 skulle få seg forelagt et forslag til revidert prosjektplan. På grunn av at Kirkemøtet etter den tid er flyttet fra høsten til våren, ble behandlingen utsatt til 2012. Det har dessuten pågått en prosess som har ført til en avklaring av forståelsen av prosjektets styringsstruktur og avgrensning. Konsekvensen av denne avklaringen er at denne rapporten for prosjektet i tiden januar 2009 - september 2011 primært er utarbeidet for prosjektets styringsgruppe der de samarbeidende partene er representert. Rapporten er laget for å gi grunnlag for den reviderte prosjektplanen som prosjektets styringsgruppe skal vedta, og som Kirkemøtet vil få seg forelagt til orientering. Rapporten vil samtidig også være et grunnlag for planlegging av Dnks eget arbeid på feltet fremover. Dette skal behandles av Kirkemøtet 2012. Styringsgruppens reviderte prosjektplan vil også inngå som premiss for Dnks egen plan.

Denne rapporten bærer til en viss grad preg av at skillet mellom partenes eget arbeid med miljøspørsmål og det felles samarbeidsprosjektet ikke har vært tenkt like tydelig i tidligere faser av prosjektet.

Prosjektets bakgrunn

Oppdraget fra Kirkemøtet 2007

Dnks arbeid med miljø, forbruk og rettferd har en lang historie, og fra 1989 har miljøspørsmål blitt behandlet på Kirkemøtet en rekke ganger.

Når Kirkemøtet i 2007 behandlet sak KM 4/07 *Truet liv - troens svar. Kirkens vitnesbyrd i lys av klimaendringer og arbeid med miljø, forbruk og rettferd* hadde saken et dobbelt fokus: Den skulle evaluere Dnks arbeid med miljø, forbruk og rettferd siden Kirkemøtet i 1996. Den skulle også ta opp veien videre på feltet på

bakgrunn av de aktuelle klimautfordringene som i 2007 sto høyt på samfunnets dagsorden.

I første punkt i vedtaket fra Kirkemøtet 2007 oppfordrer Kirkemøtet de sentralkirkelige råd og bispedømmerådene til følgende:

Umiddelbart å iverksette en bærekraftreform frem mot reformasjonsjubileet i 2017 som berører all kirkelig virksomhet. Kirkemøtet innser at dyptgripende endringer må gjennomføres. En må omprioritere ressurser og ved større samarbeidsprosjekter søke om statlige midler. Kirkemøtet ber Kirkerådet legge fram en milepælplan med årlige mål på KM 2008 og at bærekraftreformen innarbeides i strategiplanen for Den norske kirke.

Oppfølging av Kirkemøtet 2007

Kirkerådet inviterte NKR og KN til å være sentrale samarbeidspartnere i et samarbeidsprosjekt rundt klimaendringer, miljø, forbruk og rettferd. Begge organisasjonene svarte positivt på invitasjonen og har siden deltatt aktivt i arbeidet.

Allerede sommeren 2008 utlyste Kirkerådet en stilling som prosjektkoordinator for et fireårig samarbeidsprosjekt. Stillingen ble finansiert av OVF-midler, men Kirkerådet forutsatte og arbeidet, blant annet ved søknader til Miljøverndepartementet, for en fremtidig offentlig finansiering av stillingen. Prosjektkoordinatoren tiltrådte høsten 2008.

Kirkemøtet 2008 behandlet sak KM 5/08 *Bærekraft og skaperverk. Økumenisk prosjekt for endring av kirke og samfunn 2007-2017*. Saksorienteringen var utarbeidet i et økumenisk samarbeid mellom Dnk/Kirkerådet, NKR og KN og inneholdt forslag til en omfattende prosjektbeskrivelse med bl.a. grunnlagstenkning om teologi og kirkens oppdrag, prosjektets profil, prosjektets identitetsgrunnlag med visjon og sentrale kompetanse- og relasjonsverdier samt prosjektets overordnede mål som var å «tydelig og synlig bidra til den samfunnsendringen Norge og andre nasjoner må gjennomgå for å møte utfordringene knyttet til klimaendringer, miljø, forbruk og rettferd».

Kirkemøtet la altså opp til både en indrekirkelig reform og et økumenisk samarbeidsprosjekt om klima og miljø med sterk vekt på det overordnede samfunnsansvaret.

På bakgrunnen av dette var følgende målstruktur beskrevet i sakspapiret:

A) *Er en sentral pådriver og bidragsyter til bærekraftige samfunn, lokalt, nasjonalt og globalt*

Stikkord: Åpner og skaper handlingsrom i nærmiljøet; Pådriver for utvikling av alternativ bærekraftig teknologi og kunnskap; Pådriver for å sikre ny ambisiøs klimaavtale; Pådriver for ressurs-overføringer fra rike til fattige land.

1. Kirken er tydelig og synlig i klimaspørsmål og vern av biologisk mangfold og påvirker politiske beslutningsprosesser

2. Kirken er tydelig og synlig i samfunnsutvikling, bærekraftig forbruk og utvikling av en bærekraftig økonomi og påvirker politiske beslutningsprosesser
 3. Kirken er tydelig og synlig i spørsmål om rettferdig fordeling og bekjempelse av fattigdom og påvirker politiske beslutningsprosesser
- B) *Styrker tverrkirkelige nettverk for bærekraft og samler kirken bak felles mål*
 Stikkord: Kirkelige fanebærere; kirkens ledere tar ansvar; Integre bærekraft i forkynnelse/gudstjeneste; Sørg for grønne menigheter; Samarbeide internasjonalt med kirker og kirkelige organisasjoner om felles handlinger for bærekraft, skaperverket og global rettferd lokalt, nasjonalt og globalt.
4. Kirkesamfunnene har informerte, inspirerte og samfunnsengasjerte menigheter som utvikler stadig lærende og tjenende fellesskap
 5. Det feires gudstjenester med fokus på miljø og rettferd og vekt på kirkens livsfremmende spiritualitet
- C) *Skaper fremtidstro med effektiv kommunikasjon, med ord og handling*
 Stikkord: Bidra til å sikre dynamikk individ - system; Kurse ansatte i strategi og virkemidler for å drive effektiv bærekraft-arbeid; Skape mot/tro på at det nytter å involvere seg; Løfte fram mennesker og organisasjoner i fattige land som endrer kirke og samfunn i møte med klimaendringene.
6. Det utvikles gode nettverk, samarbeid og kommunikasjon mellom kirkene og med andre samfunnsaktører
 7. Det utvikles en kontinuerlig evaluering og forbedring av bærekraft-prosjektet
- D) *Tilbyr et godt integrert perspektiv for utvikling og bærekraft*
 Stikkord: Bevisstgjør oss som forvaltere av skaperverket; Bevisstgjør oss på at bærekraft er nestekjærlighet og solidaritet i praksis (globalt perspektiv). Styrker fattige lands og menneskers kapasitet til klimatilpasning og fattigdomsbekjempelse.
8. Det føres økumenisk dialog om vern av skaperverket og bærekraftig utvikling

Et enstemmig Kirkemøtet 2008 vedtok følgende:

Truet liv - troens svar: Et økumenisk tiår for skaperverk og bærekraft

I skaperverket møter mennesket Guds kall: Ta vare på jorden og alle dens rikdommer. Jordens liv er truet av menneskers ansvarsløse framferd. Troens svar er å mobilisere til bærekraftig forvaltning og vern om skaperverket.

1. Den vedtatte bærekraftsreformen realiseres som et økumenisk samarbeidsprosjekt mellom Norges Kristne råd, Kirkens Nødhjelp og Den norske kirke.

2. I og gjennom et økumenisk fellesskap vil Den norske kirke:
 - være en sentral pådriver for og bidragsyter til bærekraftige samfunn lokalt, nasjonalt og globalt
 - bidra til å sikre en internasjonal, forpliktende, rettferdig og ambisiøs klimaavtale, og en bred kirkelig og folkelig oppslutning om dette
 - demonstrere et bevisst forhold til miljø, forbruk og rettferd
 - skape håp og fremtidstro med ord og handling
3. Kirkemøtet forutsetter at prosjektet preger det kirkelige arbeidet, særlig de ulike planer og reformer.
4. Kirkemøtet vil at kirkens misjons- og ungdomsorganisasjoner, utdanningsinstitusjoner og andre samfunnsaktører, slik som næringsliv, forskningsmiljøer og organisasjoner, inviteres med i et bredt samarbeid om prosjektets hovedmål. Kirkemøtet håper på et utvidet og positivt samarbeid med myndighetene rundt dette arbeidet.
5. Kirkemøtet ber Kirkerådet arbeide for å sikre nødvendige ressurser for gjennomføring av prosjektet.
6. Kirkemøtet ber om at fremdriften av prosjektet rapporteres til Kirkemøtet gjennom Kirkerådets årsmeldinger. Kirkemøtet 2011 får seg forelagt et forslag til revidert prosjektplan.

Det økumeniske samarbeidsprosjektet

Etablering av styringsgruppe og felles arbeidsgrunnlag

Prosjektets styringsgruppe ble nedsatt i desember 2008 etter vedtak i Kirkemøtet 2008 og styrevedtak i NKR og KN. Styringsgruppen utgjøres av generalsekretærene i henholdsvis NKR, KN, Mellomkirkelig råd og direktør i Kirkerådet. Sistnevnte er leder for styringsgruppen. For å ivareta kontakten med henholdsvis Bispemøtet/ biskopene i Dnk og medlemssamfunnene i NKR besluttet en etter kort tid å utvide gruppen med et medlem fra hver.

Prosjektets arbeidsgruppe er sammensatt av rådgivere fra de fire ovennevnte organisasjonene og møtes jevnlig for å koordinere aktiviteter i prosjektet. Omtrent en gang i året inviteres det til møte i en utvidet arbeidsgruppe. Her samles representanter fra kirkesamfunn og kirkelige organisasjoner som jobber med prosjektrelaterte spørsmål for å gi innspill til arbeidet.

Allerede før Skaperverk og bærekraft var lansert, var de regionale ressursgruppene etablert som del av Kirkelig nettverk for miljø, forbruk og rettferd. Også her var ofte representanter for andre kirkesamfunn og KNs regionskonsulenter medlem. Ressursgruppene har vanligvis møttes en gang i året for å få en faglig oppdatering på aktuelle spørsmål, dele erfaringer og gi tilbakemelding til sentralt hold på arbeidet i

bispedømmene og hva som bør fokuseres på sentralt. Disse gruppene har utgjort en viktig basis for arbeidet med Skaperverk og bærekraft, ikke minst fordi de har bidratt til god sammenheng mellom det regionale arbeidet og ulike aktører sentralt, som blant andre KN, NKR, Mellomkirkelig råd, Den norske kirkes Nord/Sør-informasjon (KUI) og Kirkerådet.

Sekretariatet for prosjektet er plassert i Kirkerådet og har bestått av prosjektkoordinator og seniorrådgiver for miljø og samfunnsspørsmål.

I styringsgruppemøtet i januar 2009 ble en kortversjon av prosjektets identitet og målsetting vedtatt som et grunnlagsdokument, en «visjon» som skal brukes for å presentere prosjektet utad:

Visjon

Skaperverk og bærekraft: Et felles kirkelig tiår for endring i kirke og samfunn

I skaperverket møter mennesket Guds kall: Ta vare på jorden og alle dens rikdommer. Jordens liv er truet av menneskers ansvarsløse framferd. Troens svar er å mobilisere til vern om skaperverket og bærekraftig forvaltning.

«Skaperverk og bærekraft: Et felles kirkelig tiår for endring i kirke og samfunn» er et økumenisk samarbeidsprosjekt mellom Norges Kristne råd, Kirkens Nødhjelp og Den norske kirke.

I dette samarbeidet vil kirkene:

- være sentrale pådrivere for og bidragsyttere til bærekraftige samfunn lokalt, nasjonalt og globalt
- bidra til å sikre en forpliktende, rettferdig og ambisiøs internasjonal klimaavtale, og en bred kirkelig og folkelig oppslutning om dette
- demonstrere et bevisst forhold til miljø, forbruk og rettferd
- skape håp og fremtidstro med ord og handling

Prosjektet skal prege det kirkelige arbeidet, både i konkret arbeid og i plan- og strategiarbeid

Kirkenes misjons- og ungdomsorganisasjoner, utdanningsinstitusjoner og andre samfunnsaktører, slik som næringsliv, forskningsmiljøer og organisasjoner, skal inviteres med i et bredt samarbeid om prosjektets hovedmål. Prosjektet tar sikte på et positivt samarbeid med myndighetene.

Grunnlagsdokumentet er en sammenfatning av følgende dokumenter:

- vedtak på Den norske kirkes Kirkemøte 2008 (KM 05/08)
- saksdokument til KM 05/08
- tilslutningsbrev til Kirkerådet fra Norges Kristne Råd etter styrebehandling 27.10.08
- tilslutningsbrev til Kirkerådet fra Kirkens Nødhjelp etter styrebehandling 29.10.08.

Virksomheten i 2009

Milepælplan

Milepælplanen inngikk som del av den opprinnelige prosjektplanen. Sentrale tiltak på milepælplanen i 2009 var lanseringen av prosjektet, gjennomføring av KNs fasteaksjon, lansering av nye nettsider, den økumeniske konferansen «Tro til

forandring», regionale klimaseminarer, et seminar og en informasjonskampanje i forkant av Stortingsvalget og klimaseilasen til COP15-møtet i København.

Lansering i februar

Prosjektet ble lansert 17. februar med en markering ved Trefoldighetskirken og Stortinget samt to ulike avisinnlegg i henholdsvis Dagbladet (16. februar) og Dagen Magazinet (18. februar). Selve lanseringen ga mye medieoppmerksomhet og førte til offentlig debatt både om oljeutvinning og klima og om kirkenes politiske rolle. Alle store nyhetskanaler i både TV, radio, de fleste riksdekkende aviser, samt mange lokal- og regionalaviser refererte utførlig fra markeringen utenfor Stortinget. Debatten pågikk i flere medier og i mer enn to uker. Blant annet ble flere kirkeledere invitert til TV-programmer i beste sendetid for å begrunne og utdype sitt engasjement. Markeringen utløste både positive og negative reaksjoner, både i samfunnet og innad i kirkene. Prosjekts styringsgruppe evaluerte erfaringene fra lanseringen i etterkant. Styringsgruppens vurdering er at det i all hovedsak var en svært vellykket lansering som lyktes i å løfte frem klimautfordringene ved oljeutvinning og å markere kirkene som aktører på miljøfeltet. Lanseringen var også en nyttig erfaring som viste behovet for informasjon intern i de deltakende organisasjonene og for enda bedre forberedelse av argumentasjonen i denne typen saker som får mye mediaoppmerksomhet.

Fasteaksjon i mars

KNs fasteaksjon ble gjennomført ca. en måned etter lanseringen og fulgte dermed opp tematikken både mediemessig og i annet informasjonsarbeid. Fasteaksjonen, som er et årlig felleskirkelig tiltak, hadde rekordstor oppslutning i 2009 i antall deltakende menigheter og bøssebærere. KN rapporterte at lanseringen av prosjektet styrket budskapet i fasteaksjonen og bidro til det gode resultatet. Ikke minst på grunn av besøk fra Stillehavet og andre berørte områder ga fasteaksjonen stor oppmerksomhet om hvordan klimaendringene rammer folk i Sør.

Mediautspill og høringsuttalelser

Lanseringen av Skaperverk og bærekraft førte til en eksepsjonell stor mediedekning (se ovenfor). I mai ga Kirkerådet et høringsinnspill på Klimakur 2020, som er det faglige grunnlaget for den oppdaterte klimameldingen. Innspillet fokuserer på etiske hensyn, en helhetlig forvaltning av naturressursene og på implikasjoner ved økt produksjon av biodrivstoff. Innspillet ble plukket opp i media med gode tilbakemeldinger.

Konferansen «Tro til forandring» i mai

21.–24. mai 2009 arrangerte NKR i samarbeid med Menighetsfakultetet, KN, Changemaker, Dnk, Misjonsforbundet, Metodistkirken m.fl. konferansen «Tro til forandring – sammen tar vi ansvar for skaperverket». Som et ledd i forberedelsen av konferansen hadde en økumenisk gruppe samtalt om sammenhengen mellom kristen tro og engasjement for naturen og miljøet. Ca. 200 voksne og 50 barn deltok på konferansen. På programmet sto bl.a. urfremføringen av miljø-musikalen «Regnskogens engel» ved Rønningen folkehøgskole, storsamlinger om tro og skaperverk og ansvar og forandring, 18 forskjellige seminarer, barnemusikalen «Åh så vakkert», kveldskonserter og en TV-overført gudstjeneste fra kirkeruinene i Maridalen. NKR oppsummerer sitt overordnede inntrykk slik:

Vi lyktes med å skape en møteplass med fokus på kirkelig miljø- og klimaengasjement, og å begrunne dette engasjementet i vår tro. Vi lyktes i noen grad med å skape en større synlighet rundt disse spørsmålene i kirkelige miljøer. Konferansen fungerte som et steg på veien til København og et mer langsiktig kirkelig klimafokus.

Skaperverkets dag

I mai ble det sendt ut materiell fra KUI til markering av Skaperverkets dag i menighetene i Dnk.

Nettside www.gronnkirke.no og nyhetsbrev

Nettsiden www.kirken.no/miljo ble i løpet av våren 2009 relansert under navnet www.gronnkirke.no. Målsettingen var å modernisere, aktualisere, forenkle og gjøre nettsidene mer økumeniske. Siden inneholder lenker til ressurser som www.klimakirken.no (Presteforeningens studieopplegg) og www.treet.no (ressurser for barne- og ungdomsarbeid). I sammenheng med relanseringen av nettsidene ble også nyhetsbrevet relansert i ny form, og mottakerlisten ble utvidet. Nettsiden driftes nå av NKR i samarbeid med Kirkerådet.

Konferansen «Den siste olje?» i november

«Den siste olje?» var en dialogkonferanse som tok for seg oljeboring i Norge og etikk. På oppdrag fra Kirkerådet ble konferansen arrangert i Bergen 24. november av Bjørgvin bispedømmeråd. Hovedmålsettinger for konferansen var å:

- bidra til dialog og etisk refleksjon rundt norsk petroleumsvirksomhet
- sette norsk petroleumsvirksomhet inn i et globalt rettferdighetsperspektiv
- markere de kristne kirkene som viktige aktører i klimadebatten
- skape plattform for videre samarbeid og dialog mellom aktørene

Konferansen hadde god deltakelse, og målgruppen var politikere, olje- og energibransjen, forskere, miljøvernere, ansatte og frivillige kirkefolk, partene i arbeidslivet (NHO, bransjeorganisasjoner og fagbevegelsen) og mediefolk.

ARC-pris og samarbeid om pilegrimsbyer

Dnk mottok i slutten av 2009 en pris av Alliance of Religions and Conservation (ARC) og FNs utviklingsprogram for sin langvarige satsing på miljø, klima og bærekraft. Vedtakene fra KM 2007 og KM 2008 ble gjengitt i boken *Many heavens, one earth* som eksempel på et trossamfunns bidrag til å verne om livet på jorden. Prisen ble overrakt Kirkerådets direktør og preses i Bispemøtet av prins Philip og generalsekretær i FN Ban Ki-moon i Windsor. I oppfølgingen ble Dnk invitert inn i et pilotprosjekt som har som målsetting å danne et internasjonalt nettverk av grønne pilegrimsbyer med Trondheim som naturlig medlemsby i Norge.

Kampanje for en rettferdig klimaavtale

Kirkerådet og NKR stilte seg bak underskriftskampanjen «Climate Justice» initiert av KN og Changemaker. Kampanjen samlet ca. 35 000 underskrifter under KNs fasteaksjon. Alle menighetene i Dnk var blant dem som mottok underskriftslistene.

Klimaseilas til København i desember

12. – 14. desember arrangerte KN i samarbeid med Framtiden i våre hender en klimaseilas fra Oslo til COP15- møtet i København. Dette arrangementet ble et hovedtiltak i samarbeidsprosjektet og ble den største norske mobiliseringen i forbindelsen med FNs klimatoppmøte. Mange kirkeledere og medlemmer av forskjellige kirkesamfunn var blant deltakerne. Blant flere deltok en samlet ledelse i Dnk, inklusive alle biskopene. Fra bispedømmene i Dnk var rådgivere og ressursgrupper som arbeider med miljøspørsmål sterk representert. 1200 deltakere var med på klimaseilasen for å kreve en rettferdig klimaavtale. Et rikholdig program med ledende klimaforskere, politikere, musikere med flere ble avholdt på vei til og fra København. Ved ankomst i København ble et budskap med krav om en rettferdig klimaavtale overrakt til en representant for FN og miljø- og utviklingsminister Erik Solheim. På Rådhusplassen i København overrakte biskop Desmond Tutu på vegne av kirkene over en halv million underskrifter til FNs forhandlingsleder Yvo de Boer, og i domkirken ble det samme dag arrangert en økumenisk gudstjeneste med kirkeledere fra hele verden.

Grønne menigheter

Arbeidet med grønne menigheter er en løpende virksomhet. Antallet slike miljøsertifiserte menigheter i Dnk økte fra 50 til 129 i løpet av 2009. Noen menigheter i andre kirkesamfunn, blant annet i Metodistkirken, er også registrert som grønne menigheter. Metodistkirken har blant annet utviklet en egn ressursperm i tilknytning til konseptet «grønne menigheter».

Arbeid for å sikre finansiering

Kirkerådet søkte Miljøverndepartementet om kr 3, 4 mill. for 2009 til blant annet prosjektkoordinatorstilling med driftsmidler og stillingsressurser på regionalt nivå. Søknaden ble fulgt opp med kontakt med departementets politisk ledelse. Det ble også sendt en søknad til Miljøverndepartementets Klimaløftet på kr 200 000 til informasjonsarbeid, herunder til konferansen om klima og olje før Stortingsvalget i september. Sistnevnte søknad ble innvilget med kr 150.000, mens søknaden til Miljøverndepartementet fikk avslag.

Oppsummerende vurdering av 2009

Kirkerådets årsmelding for 2009 oppsummerer det første prosjektåret på følgende måte:

Kirkens engasjement for miljø og klima har fått mye oppmerksomhet både nasjonalt og internasjonalt. Lanseringen av satsingen Skaperverk og bærekraft var vellykket, ikke minst ved at det ble skapt en omfattende debatt om prøveboring. Spesielt var klimaseilasen til København et høydepunkt i forhold til oppmerksomhet rundt temaet og synliggjøring av det folkelige og kirkelige engasjementet. Det er stort behov for mer oppfølging og økonomisk støtte av frivillig engasjement regionalt og lokalt. Ellers har måloppnåelsen vært redusert grunnet vakanse i stillingene i deler av året.

Virksomheten i 2010

Milepælplan

Viktige elementer i milepælplanen for 2010 var ressursgruppe- og nettverksmøter, Klimakur 2020, KNs fasteaksjon, fortsatt arbeid med ARC, Skaperverkets dag og

oljekonferansen i Sør-Hålogaland. Mens arbeidet i 2009 var preget av en rekke store arrangementer, ble arbeidet i 2010 i større grad oppfølging av pågående prosesser.

Prosesser i styringsgruppen

I 2010 drøftet styringsgruppen videre finansiering av prosjektkoordinator og prosjektet og fortsatte diskusjonen fra året før (se ovenfor) om erfaringene rundt lanseringen og mediemarkering av prosjektet. Mediearbeidet har vært igjennom en læringsprosess om å forankre budskapet godt internt i egne organisasjoner og om å kommunisere godt med andre relevante institusjoner og partnere som kan komme på banen i lignende diskusjoner. Det har også vært en tilbakevendende drøftelse av hvordan uttalelser fra styringsgruppen kan utarbeides raskt nok og samtidig bli godkjent av alle partene i samarbeidet. Det har vært flere tilfeller hvor godkjeningsprosessen i styringsgruppen har tatt så lang tid, at innlegget har mistet sin aktualitet i pressen.

Fasteaksjon

«Naturkatastrofer rammer alltid de fattigste hardest» var tema for KNs fasteaksjon 2010. Aksjonen omfattet blant annet en symbolmarkering på Karl Johan der en orkan herjet en «stillehavsoy». KN kunne melde om rekordstor oppslutning og om et resultat på over 30 millioner kroner, til tross for at man allerede hadde samlet inn store beløp i januar samme år i forbindelse med jordskjelvet på Haiti. I en pressemelding takket KN for den formidable innsatsen fra menigheter, bøssebærere, konfirmanter og foreldre, frivillige og andre som hadde deltatt i aksjonen.

Skaperverkets dag

KUI, Kirkerådet og Mellomkirkelig råd sendte i slutten av mai ut et informasjonsbrev og en idékatalog med materiell til gudstjeneste, fortellinger og andakter og diverse andre ressurser til feiring av Skaperverkets dag.

Grønnkirke.no og nyhetsbrev

Den praktiske delen av informasjonsarbeidet omhandlet bl.a. forbedring og utvikling av rutiner for nettsiden www.grønnkirke.no og utvikling av en ny digital profil. Det har vært et mål å oppdatere nettsiden med minst en nyhetssak i uken. Til tider har det vært mer enn en nyhetssak i uken, i andre perioder har siden ikke blitt oppdatert slik den skulle, som regel av kapasitetsgrunner.

Nyhetsbrev-modulen ble oppdatert fra leverandøren slik at utsendingene kunne bli gjort på en bedre og mer profesjonell måte. Det ble sendt ut fire nyhetsbrev i 2010. Antallet mottakere har økt fra ca. 300 til 760 og inkluderer blant andre kirkeledere og politikere.

Grønne menigheter

Antallet grønne menigheter økte også i løpet av 2010. Målet om 200 grønne menigheter (inklusive miljøfyrtårn-sertifiserte menigheter) ble nådd. Det ble arbeidet videre med hvordan menigheter som er blitt grønne, skal følges opp og hva som er «neste skritt» for disse menighetene. Det jobbes også med en oppdatering av kriteriene for Grønne menigheter og for en modernisering av plakaten som også vil gjøre den enda lettere å bruke for menigheter i andre kirkesamfunn enn Dnk. I løpet av året ble arbeidet for å samkjøre konseptet «grønne menigheter» og miljøfyrtårnsertifisering videreført, bl.a. med besøk hos Stiftelsen Miljøfyrtårn, Grønn

Hverdag sørvest, samt Agder og Telemark og Stavanger bispedømme.
Miljøfyrtårnsertifisering egner seg best for større enheter med arbeidsgiveransvar og ansvar for helse-, miljø og sikkerhet.

Mediautspill og høringsuttalelser

Også i løpet av 2010 kom flere innlegg på trykk fra Skaperverk og bærekraft, i tillegg til at pressemeldinger og høringsutspill ble plukket opp av media. For eksempel ble Kirkerådets og Mellomkirkelig råds høringsuttalelse til Klimakur 2020 kommentert av Aftenposten og Vårt Land. Dagsavisen refererte pressemeldingen «Kirkelig nei til tjæresand». Flere lokale og regionale medier dekket de regionale klimaseminarene. I september avga dessuten Mellomkirkelig råd en høringsuttalelse om den oppdaterte forvaltningsplanen for Barentshavet som drøfter vern av sårbare havområder, internasjonale klimaforpliktelser og norske klimamål. Også denne uttalelsen ble plukket opp av media.

Klimadager i Lofoten

Det ble arrangert klimadager på Sortland 29.-30. oktober. Tema for dagene var «Lofoten, Vesterålen og Senja – Norges nye oljeregion, eller pioner for fornybare alternativer?» Arrangementet ble til i et samarbeid mellom KN og Kirkerådet der KNs regionskonsulent bidro praktisk og med å promotere til det lokale nettverket.

Spesielt den første dagen ble argumenter for og mot oljeboring, ringvirkning av oljeindustri og nyvinninger i alternativ energi debattert. Biskopen i Sør-Hålogaland og Fei Tevi, generalsekretær i Pacific Conference of Churches, drøftet kirkenes klimaengasjement. Klimadagene hadde ca. 60 deltakere og ble godt dekket i lokale medier.

Oppfølging av de regionale ressursgruppene

Møtet med de regionale ressursgruppene, som skulle vært avholdt underveis på klimaseilasen t/r København i 2009, ble utsatt og i stedet gjennomført som nettmøte/telefonkonferanse i februar 2010. Utprøvingen av dette som et mer miljøvennlig alternativ, var alt i alt vellykket med deltakere fra alle ressursgruppene.

Det ble også gjennomført en tradisjonell inspirasjons- og strategisamling for de regionale ressursgruppene i Kirkens hus 24. november. Målet med møtet var å dele informasjon og erfaringer samt å skape nye ideer i samtalegrupper. Dagen ble lagt i etterkant av en temadag om grønn trosopplæring som ble arrangert i regi av IKO. Ca. 40 deltakere var med på samlingen i Kirkens Hus. Presentasjon og drøfting av en helhetlig modell for lokalkirkens miljøarbeid ut fra modellen med grønne menigheter og miljøfyrtårn, se ovenfor, var et sentralt tema. Modellen fikk bred tilslutning.

ARC

Samarbeidet med ARC ble utviklet videre dette året. Green Pilgrimage Cities Network initiativet fra ARC ble ivaretatt ved at Trondheim kommune og Nidaros bispedømmeråd vedtok å jobbe med å gjøre Nidaros til grønn pilegrimsby. Trondheim er en av de aktuelle byene som på verdensbasis er kommet lengst i arbeidet.

Finansiering

Også i 2010 ble det søkt om midler fra Miljøverndepartementet og fra Klimaløftet, og Kirkerådet mottok kr 100.000 i støtte fra Klimaløftet. Prosjektet var fortsatt ikke

sikret finansiering i kommende år, men styringsgruppen begynte arbeidet med et eventuelt samarbeid om finansiering av prosjektkoordinator.

Oppsummerende vurdering av 2010

Mens 2009 var preget av en rekke store tiltak og betydelig medieoppmerksomhet, er dette bildet noe annerledes i 2010. Nå er det i større grad løpende oppgaver som rapporteres. Kirkerådet skriver i den oppsummerende evalueringen av Skaperverk og bærekraft dette året blant annet følgende om at man ikke har lyktes med å få til en tilstrekkelig ekstern finansiering:

Det har så langt ikke lyktes å få gjennomslag for forslaget, og KR har kun mottatt et begrenset beløp fra Klimaløftet. En betydelig del av dette er brukt til å støtte regionale klimaprojekter. Aktivitet og mål må tilpasses de rammene som er til disposisjon. KR's ressurser og kapasitet på området er svært begrenset.

Virksomheten 2011

Milepælplan

I arbeids- og styringsgruppen ble det i løpet av 2010 utviklet et nytt, forenklet målstyringsdokument. Oppfølging av løpende prosesser og oppgaver har vært viktig. Et særlig fokus er samarbeid med kirker i Sør-Afrika rundt forberedelsen av FNs klimamøte COP 17 i Durban i slutten av 2011. Andre viktige tiltak er forberedelse og gjennomføring av regionale klimaseminarer og en ny «Tro til forandring»- konferanse 5.-6. november 2011.

Finansiering

På tross av at Kirkerådet har lagt ned mye arbeid på å skaffe statlig finansiering til Skaperverk og bærekraft, har dette ikke lyktes. Det 3-årige OVF-finansierte prosjektet avsluttes i november, og prosjektkoordinator sluttet i stillingen måneden før. Etter prosesser internt i de samarbeidende partene er det nå avklart at Kirkerådet, KN og NKR vil dele på finansieringen av en ny prosjektkoordinator/-lederstilling. Stillingen vil bli utlyst så snart som mulig. Denne stillingen er helt avgjørende for at Skaperverk og bærekraft skal kunne videreføres. I tråd med avklaringen av prosjektforståelsen vil den nye stillingen defineres med et tydelig ansvar for å samordne prosjektet og for å bidra til felles tiltak og det felleskirkelige perspektivet.

Midtveisevaluering og revidert prosjektplan

Forberedelse av midtveisevalueringen og revidert prosjektplan har vært et hovedfokus for prosjektet i 2011. Alle de samarbeidende partene i prosjektet samt alle bispedømmekontorene har mottatt en henvendelse om saken fra prosjektets sekretariat. I tillegg er det gjennomført en questback-undersøkelse blant menigheter i Dnk, som kan gi en pekepinn om Skaperverk og bærekrafts gjennomslag lokalt i den største av de samarbeidende partene. De enkelte rapportene er tilgjengelige i en samlerapport. Et seminar som prosjektets arbeids- og styringsgruppe hadde i august 2011, inngikk som del i denne prosessen med å konkretisere og prioritere de synspunktene og ønskene som fremkom i denne evalueringen.

Som nevnt innledningsvis, har denne prosessen bidratt til å tydeliggjøre prosjektets avgrensning. Mens for eksempel Kirkerådet i utgangspunktet forsto all sin virksomhet

med miljøspørsmål som en del av satsingen Skaperverk og bærekraft, har de samarbeidende partene nå i fellesskap kommet frem til en forståelse som skiller tydelig mellom de samarbeidende partenes eget arbeid og det som skjer i regi av det felles samarbeidsprosjektet Skaperverk og bærekraft. De samarbeidende partene kan så, om det er ønskelig, gis oppdrag med å ha et hovedansvar for tiltak innen den felles satsingen.

Nordisk samarbeid

I februar deltok representanter fra flere av de samarbeidende partene på et nordisk kirkelig samarbeidsmøte om klima i København. Her presenterte de enkelte landene sitt arbeid og drøftet hvordan man kunne styrke innsatsen ved samarbeid. For våren 2012 er det planlagt et oppfølgingsmøte med vekt på utvikling av materiell til Skaperverkets dag.

Promotering av prosjektets anliggende

Gjennom hele prosjektperioden har sentrale aktører i Skaperverk og bærekraft i mange ulike sammenhenger bidratt med stands, foredrag m.m., for eksempel under festivalen «Oslo Himmel» i slutten av mai. I den forbindelse ble også miljømusikalen «Åh, så vakkert» fremført i en fullsatt Oslo domkirke.

Uttalelser

I forbindelse med at regjeringen våren 2011 foretok en revisjon av sin strategi for bærekraftig utvikling, sendte Kirkerådet i mars en høringsuttalelse med en rekke konkrete innspill til strategiens syv hovedområder, deriblant internasjonalt samarbeid, klima, biologisk mangfold og bærekraftig økonomisk utvikling. I tillegg inneholdt uttalelsen en støtte til utvikling av indikatorer for livskvalitet som supplerende indikatorer for bærekraftig utvikling.

Changemakers oljeavhengighetskampanje

Som oppfølging av engasjementet i forbindelse med klimaseilasen til København, har Changemaker i 2010 og 2011 gjennomført kampanjen «Oljeavhengig» (www.oljeavhengig.no). Changemaker baserer sitt klimaarbeid på at det er de rike landene som har størst ansvar for klimaendringene, men at det er de fattige landene som rammes hardest. Norge må redusere sine utslipp. Kravene var derfor at Norge ikke må åpne nye områder for oljevirkosomhet, men heller legge om investeringene fra fossil til fornybar sektor. Den mest aktuelle saken var spørsmålet om oljeboring i Lofoten, Vesterålen og Senja. Utsettelsen av oljeboringsvedtak i dette området var en seier, men samtidig er andre enorme områder åpnet for utvinning. Oljeavhengighetskampanjen konkluderer med at klima tydeligvis ikke var utslagsgivende da vedtaket ble gjort.

Fasteaksjon

Årets fasteaksjon handlet dette året om hvordan over én milliard mennesker fortsatt lever i ekstrem fattigdom, mens en liten andel av verdens befolkning har kontroll over mesteparten av ressursene. Også innsamlingen i år, som i stor grad ble organisert og gjennomført av menighetene, møtte stor giverglede.

Skaperverkets dag

Også i 2011 ble det sendt ut informasjonsskriv og idéhefte til Skaperverkets dag. Norske menigheter ble invitert til å feire Skaperverkets dag med fokus på

mat - vårt daglige brød. Til dette hadde KUI og Global Info i NKR samlet aktuelt ressursmaterieell og opplegg for gudstjeneste og andre arrangementer.

Grønne menigheter og miljøfyrtårn

Uten at det er foretatt en spesiell vervekampanje, har det også i løpet av 2011 vært en jevn vekst i antall grønne menigheter. Innen utgangen av oktober var det alt i alt kommet 31 nye grønne menigheter.

Det er etablert en egen arbeidsgruppe med representanter fra Kirkerådet, KA Kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon, Norges Kirkevergelag og en rådgiver fra firmaet Totalmiljø, som har hatt flere møter i løpet av året. Gruppen er kommet langt med å utvikle et kurs for skolering av kirkelige internkonsulenter for miljøfyrtårnsertifisering av kirkelige fellesråd. Kurset ble annonsert for første gang på årskonferansen for kirkeverger i oktober 2011 og skal etter planen arrangeres for første gang våren 2012. På sikt ønsker man å skolere internkonsulenter i alle prostier. Det vil gjøre det mye rimeligere for kirkelige fellesråd å bli Miljøfyrtårn, samtidig som man får etablert fagkompetanse både for miljøfyrtårn og grønne menigheter i prostiene.

Forberedelse av COP 17

Bispemøtets representant i styringsgruppen deltok på COP17 forberedelsesmøtet i Nairobi i begynnelsen av juni. Alle de samarbeidende partene vil være godt representert med sin ledelse i Durban under COP 17. Partene samarbeider også om å forberede den kirkelige delegasjonen fra Norge og om å planlegge oppholdet i Sør-Afrika. For å kunne bidra til kirkelig engasjement om klimaforhandlingene også i Norge bidrar NKR, KN og KR sammen om å finansiere et korttidsengasjement i NKR. Engasjementet skal blant annet bidra til god kirkelig oppslutning om KNs underskriftskampanje for klimarettferdighet.

Evaluering og oppsummering

I prosjektets visjon, slik den er vedtatt av styringsgruppen og gjengis i ramme ovenfor, vil kirkene oppsummerende uttrykt være pådrivere for bærekraftige samfunn, bidra til å sikre en internasjonal klimaavtale, vise et bevisst forhold til miljø, forbruk og rettferd og skape fremtidstro med ord og handling,

I hvilken grad har man oppnådd noe av dette? Selv om man har forsøkt å beskrive delmål og tiltak slik at det skulle være mulig å ha indikatorer for måloppnåelse, ligger det nærmest i temaets natur at dette er svært vanskelig å måle. Det er dessuten vanskelig å planlegge et arbeidsfelt i detalj på forhånd og samtidig utøve fleksibilitet for henvendelser og initiativ fra andre samfunnsaktører og ha rom for å være i åpen dialog og delta i pågående prosesser og debatter.

Tross arbeid som til tider kan oppleves å være «i motbakke», utilstrekkelige ressurser og spørsmål som har fått sin avklaring etter hvert, har det skjedd mye positivt. Skaperverk og bærekraft har bidratt til å holde bevissthetsnivået oppe rundt alvoret og betydningen av klima-, miljø- og rettferdsutfordringene, både i kirkesamfunnene og i samfunnet for øvrig.

Innspill fra samarbeidspartene

Som nevnt ovenfor, ble det i forbindelse med midtveiseevalueringen sendt en henvendelse til alle parter i samarbeidsprosjektet med ønske om innspill til midtveis - evaluering og fornyet fremdriftsplan.

Det er mottatt svar fra NKR, KN, Samisk Kirkeråd og Mellomkirkelig råd. I tillegg har Kirkerådet laget en rapport om egne erfaringer, både som selvstendig part og som prosjektsekretariat. Kirkerådets rapport baserer seg i tillegg i stor grad på innspill fra alle bispedømmerådene samt fra den overfor nevnte questback-undersøkelsen blant menigheter i Dnk, som ble gjennomført i mai/juni 2011.

I brevet ble partene utfordret til å svare på følgende spørsmål:

1. Hva har skjedd som en oppfølging av samarbeidsprosjektet Skaperverk og bærekraft i deres organisasjon?
2. Har bevissthets- og aktivitetsnivået rundt disse spørsmålene økt som følge av prosjektsamarbeidet? Har prosjektet ført til en merverdi for dere?
3. Hva er deres eget arbeid med relevans for samarbeidsprosjektet?
4. Hva ser dere som viktigste utfordringer og oppgaver i de kommende årene for samarbeidsprosjektet Skaperverk og bærekraft?

Fremstillingen nedenfor relaterer seg kronologisk til disse spørsmålene og er et sammendrag av tilbakemeldingene i rapportene.

Oppfølging i egen organisasjon

Alle parter melder at de gjennom prosjektsamarbeidet har vært aktive deltagere i mediedebatten. Alle partene har i fellesskap vært aktive i det kirkelige arbeidet rundt klimaforhandlingene og i det regionale arbeidet for å sette fokus på klima. I tillegg har det vært samarbeid om nettverksmøter og utvikling av materiell, nettsider og nyhetsbrev. Det har også vært et samarbeid rundt grønne menigheter. Partene har dessuten fulgt opp arbeidet med egne tiltak, som er nærmere beskrevet i rapportene fra den enkelte virksomhet.

Prosjektets merverdi - økt bevissthets- og aktivitetsnivå

Alle parter oppga offentlig synlighet og større politisk påvirkning som en klar merverdieffekt av prosjektet. KN gir imidlertid uttrykk for at man hadde ønsket at prosjektet hadde maktet å formulere spissere budskap inn i den klimapolitiske debatten i Norge. Tettere samarbeid mellom partene både sentralt og regionalt har også vært en positiv effekt av Skaperverk og bærekraftprosjektet. NKR fremhever større lokaløkmensk samarbeid. KN vektlegger betydningen av den teologiske og kirkelige forankringen, som legger grunnlag for involvering av det kirkelige topplederskapet i påvirkningsarbeidet i Norge. KN sier: «Prosjektet har gitt en ny plattform for Kirkens Nødhjelps samtale med våre oppdragsgivere om forståelsen av kirkenes bidrag inn i den samfunnspolitiske samtale og påvirkning av beslutningstakere i politikk og næringsliv.»

For Dnks del nevner Samisk Kirkeråd flere konkrete tiltak som knytter urfolksspørsmål og spørsmål om miljø, klima og bærekraft sammen. Her nevnes undertegnelsen av Interfaith Climate Manifesto i Uppsala november 2008, samarbeid

med Sametinget i Norge og Samiska rådet i Svenska kyrkan om forvaltning av åndelige verdier i dagens Sápmi, deltakelse på Parliament of the Worlds Religions konferanse om urfolk og klimaendringer og samarbeid med Mellomkirkelig råd om arbeid mot Statoils involvering i oljesandproduksjon i Canada.

Mellomkirkelig råd sier at prosjektet har bidratt til at klima- og miljøspørsmål har fått høyere prioritet i rådet, og en sterkere og bredere offentlig synliggjøring av det kirkelige miljøengasjementet, noe som bidra til å oppfylle Mellomkirkelig råds mandat.

Kirkerådet understreker at man hele tiden har vært opptatt av å ivareta det helhetlige og omfattende perspektivet i prosjektet, som ligger i begrepet «bærekraft», og som gjenspeiler seg i prosjektets visjon og omfattende målformulering. I tillegg er lokalmenighetenes og bispedømmenes erfaringer viktige for Kirkerådet. Kirkerådet spurte derfor bispedømmerådene om hva som har skjedd og hvordan man vurderer bevissthets- og aktivitetsnivå om skaperverk og bærekraft i bispedømmets menigheter.

Bispedømmenes svar tyder på at Skaperverk og bærekraft ikke har ført til et løft for arbeidet. De fleste føler at «miljø- og klimasaken» går i motbakke og har fått stor konkurranse om oppmerksomhet og ressurser fra mange andre viktige tema i kirken, som blant annet gudstjeneste- og demokratireform. Likevel er feltet etablert hos de fleste med saksansvarlig på bispedømmekontoret og egen ressursgruppe. Konseptet «grønne menigheter» var etablert før samarbeidsprosjektet ble lansert, og er nå innarbeidet i de fleste bispedømmene. Det er store lokale forskjeller i bevissthets- og aktivitetsnivå. Flere bispedømmer peker på at det store nettverket av ansatte og frivillige i Dnk byr på store utfordringer når det gjelder kontinuerlig å arbeide med informasjon og kommunikasjon. Flere bispedømmer understreker også hvor viktig det er at kirken fortsetter å engasjere seg aktivt i de store politiske og globale spørsmålene, som for eksempel å være pådriver for en forpliktende, rettferdig og ambisiøs internasjonal klimaavtale. Her har særlig samarbeidet med KN om regionale klimaseminarer vært veldig positiv. Det var store forhåpninger regionalt om at samarbeidet om Skaperverk og bærekraft ville føre til økt økonomiske støtten til kirkens miljøarbeid, også lokalt og regionalt. Når det er det motsatte som skjer, oppleves dette demotiverende.

Spørreundersøkelsen blant menighetene, der 230 av 700 e-postmottakere svarte, bekrefter bispedømmenes svar. Svarene kan oppsummeres i følgende punkter:

- Det er en veldig tydelig forskjell på både kjennskap, bevissthet og aktiviteter mellom menigheter som har en diakon (diakonimedarbeider), og de som ikke har det.
- Omtrent en tredjedel av alle menighetene som svarer, er grønne menigheter. Det er store forskjeller mellom bispedømmene. Det oppleves ikke som vanskelig å bruke dette verktøyet.
- Omtrent 60 % kjenner til nettsiden www.gronnkirke.no
- Over halvparten feirer Skaperverkets Dag, over to tredeler feirer regelmessig friluftsgudstjenester, og et stort flertall har integrert temaet som del av menighetenes forbønn.
- Litt over halvparten har en diakoniplan hvor temaet er integrert.

- Samarbeid med KN om fasteaksjonen er vanlig hos nesten alle, og en viktig del av arbeidet hos de aller fleste.
- Samarbeid med andre menigheter, bispedømmene, lokale lag og foreninger og lokale beslutningstakere er ikke spesielt sterkt.
- Det er mangel på arbeidsressurser og nedprioritering i konkurranse med andre oppgaver som er de viktigste hindringsfaktorene. Alle store reformer tar oppmerksomheten. Det er viktig at noen i menigheten «tar tak» i saken.
- Det er et ønske om at bispedømmene og Kirkerådet gir hjelp, støtte og påtrykk.

Arbeid hos de enkelte partene

KN har to globale programmer direkte knyttet til klima: «Klimatilpassing» med programmer i 17 land og et budsjett på ca. 22 millioner kroner (2012) og «Fornybar energi og utslippsreduksjon» i 10 land med et budsjett på ca. 20 millioner kroner (2012). I tillegg rammer klimaendringene særlig menneskers tilgang til vann. Kirkens Nødhjelps globale program «Vann, sanitær og hygiene» gjennomføres i 13 land med et budsjett på ca. 112 millioner kroner. I tillegg kommer katastroferesponsen i akutte kriser. KN er også aktiv innen ACT Alliance (internasjonale klimaforhandlinger) og med mobilisering i Norge.

NKR arbeider med Skaperverk og bærekraft- prosjektet gjennom Global Info og har klima som en del av sin kommunikasjonsstrategi, og promoterer temaet gjennom nettsider, nettverkssamlinger, seminar, støtte til lokale prosjekter m.m.

Når det gjelder Dnk formidler Mellomkirkelig råd temaene i prosjektet i internasjonal kirkelig sammenheng og gjennom KUI. I tillegg bringer Mellomkirkelig råd og KUI internasjonale erfaringer innen klima og miljø til norsk sammenheng. Som nevnt innledningsvis, hadde man allerede i årene før etableringen av Skaperverk og bærekraft et bevisst fokus på å integrere perspektivene miljø, forbruk og rettferd i alt arbeid i regi av Dnk, ikke minst i pågående reformprosesser og slik det avspeiler seg i Dnks visjonsdokument og kommunikasjonsplattform. Spesielt viktig er den nye definisjonen av diakoni i den nye planen for diakoni, som Kirkemøtet vedtok i 2007: «Diakoni er kirkens omsorgstjeneste. Den er evangeliet i handling og uttrykkes gjennom nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, kamp for rettferdighet og vern om skaperverket.» Også i den nye planen for trosopplæring er anliggendet ivaretatt, og en god del av prosjektene i forsøksperioden hadde et bevisst fokus på elementer som gjelder miljø og bærekraft. Skaperverk og bærekraft ble en hovedsak under Ungdommens kirkemøte i juni 2009. Ved arbeidet med gudstjenestereformen har man bevisst tatt med perspektivene fra Skaperverk og bærekraft, både i innledningen til gudstjenestepermen, i tekstene til arbeid med forbønnen, i den nye tekstboken og i veiledningen til gudstjenesteordningen. Her er spesielt feiringen av Skaperverkets dag nevnt flere steder. Det rapporteres også om at skaperverket er et hovedtema blant de mange tusen salmene som er kommet inn i forbindelse med arbeidet med ny salmebok for Dnk. At miljøperspektivene så tydelig er innarbeidet på alle disse områdene, kan på sikt være avgjørende for å befeste forståelsen av vern om skaperverket som en sentral og integrert del av kirkens liv og en bærende verdi i forvalteransvaret.

Å være sekretariat for Skaperverk og bærekraft har for øvrig vært en til dels krevende oppgave. Ambisjonen, slik den er uttrykt i prosjektets grunnlagsdokumenter, har ikke vært i samsvar med de knappe ressursene. Forventningene har vært noe sprikende, og

prosjektet har måttet finne sin form underveis. Lengre vakanser i sekretariatet i prosjektets første periode har også vært en utfordring.

Utfordringer og oppgaver fremover

Alle parter uttrykker et ønske om å fokusere og konkretisere arbeidet i den andre perioden av prosjektet. Det uttrykkes ønske om å styrke nettverksarbeidet, styrke det teologiske arbeidet på miljø- og klimaområdet og å arbeide mer med felles media- og politisk påvirkningsarbeid.

For at Skaperverk og bærekraft også i fremtiden kan ivareta helheten i den opprinnelige målsettingen, uttrykt blant annet gjennom navn og visjon, vil det være viktig at de samarbeidende partene fremover også satser på tiltak relatert til Skaperverk og bærekraft i egen virksomhet og egen regi. Dette kan veie opp for at en del aspekter ved bærekraftig utvikling ikke lenger vil være gjenstand for felles samtale og arbeid.